

Zapiski, ocene in poročila

PRIIMEK TAVČAR V STATISTIČNI LUČI

O priimku Tavčar so že veliko razmišljali in pisali nekateri zgodovinarji, jezikoslovci in drugi ljubitelji naše preteklosti; zbrali so se v dveh »taborih«: eni izpeljujejo Tavčarja (s pisnimi različicami *Tavčer*, *Taučar*, *Taučer*, celo *Tovčar*) iz *Deutscher*, drugi ga enačijo z *Davčar* (človek, ki je doma iz *Davč*; ki je prišel iz *Davč*). Literatura o priimku je zbral Branko Berčič v monografiji *Mladost Ivana Tavčarja* (1971), 305; odločil se je za prvo izhodišče (12—13), ki ga je doslej najtemeljiteje razložil in branil dr. Lovro Sušnik v *Loških razgledih* (1963), 146—156. Drugo domnevo sta nekaj let pred tem podprla Dušan Ludvik z razlago kr. imena *Davče* iz nem. »in der Als« (Als = jelša) in z zavrnitvijo možnosti za substitucijo *Deu-/Teu-* v *Tau-*, in Ferdo Gestrin z odkritjem dveh Tavčarjev v mitniških knjigah iz leta 1536, ki sta tvorila žeblje na Primorsko (JiS 1959/60, 27—28; JiS 1961/62, 58—59).

S Sušnikovo pritegnitvijo še starejšega — zunaj škofjeloškega in selškega zapisa — priimka *Tavčar* (Urbar za Postojno, 1498 — M. Kos, Urbarji Slovenskega Primorja, 2. del, SAZU, 1954, str. 231) je bilo mnenje o *Tavčar* = *Davčar* prepričljivo omajano, saj *Davč* takrat še sploh ni bilo (skrajno mejo za začetek kolonizacije *Davč* je premaknil Gestrin do leta 1515); razen tega pa ni mogoče misliti, da bi nem. *l* (*Als* je zapisano tudi *Alis*) preko *l* že v začetku 15. stoletja prešel v *u* (prim. F. Ramovš, Konzonantizem, str. 23 in dalje) — pojav je namreč povezan z moderno vokalno redukcijo, ki jo Ramovš uokvirja v meje 16. stoletja. Vse kaže, da je bil priimek *Tavčar* konec 15. stoletja že kar ustaljen; urbar ob njem namreč ne navaja krstnega imena, ki je bilo sicer takrat še zmeraj glavno in postavljeno na prvo mesto, npr. *Jakob župan*, *Lovre vidmar* ipd.

Glavni napor pa je Sušnik usmeril v dokazovanje pravilnosti domneve *Tavčar* = *Deutscher*, ki stoji in pade na dvoglasniku *ay*. Res je, da južnonemškemu *eu* iz *iu* — *diutisc*), ki so ga Slovenci substituirali z *aj* (*ej*, *oj*), ustreza v srednjememskem pasu *ay* (prim. juž. *Neumann* : srednj. *Naumann* : sev. *Niemann*), toda ali lahko sprejmemo srednjememski refleks za priimek, ki po svoji pogostnosti prekaša vse druge s prvotnim pomenom »Nemec«? Z narečji sred-

njenemškega pasu so imeli Slovenci le sporadične stike, glavni jezikovni pritisk pa je gotovo prihajal od južnonemških bavarsko-tirolskih kolonizatorjev, fevdalnih gospodov in njihovih pomagačev, katerih izgovor so slovenski domačini posnemali. Ali pa je morda bila usoda naklonjena prav priimku *Tavčar*, ki je zgodaj zastrl svojo nemško glasovno podobo in ni bil več v družbi drugih *Dajčarjev* in *Dajčmanov*, ki so še očitno »razkazovali« svoj izvor.

Med močnimi Sušnikovimi dokazi za vzporedni obstoj dvoglasnika *ay* (tudi *oy*, *u*, *o*) so različni priimki tipa *Rutar*, *Rauter*, *Rotar*, *Rotar* ipd., ki imajo skupen izvor v starem *riut-*, *reut-*, *raut-*. Precej se opira tudi na redke koroški priimek *Tavčman*, ki naj bi podprl vprednje *Dajčar* — *Dajčman* : *Tavčar* — *Tavčman*; toda medtem ko je razmerje po pogostnosti v prvem paru 1:5 v korist *Dajčmana*, je razmerje v drugem paru vsaj 100:1 v korist *Tavčarja*; znano pa je tudi, da je postal *-man(n)* že prava pripona, ki je popolnoma enakovredna priponi *-er (-ar)*. Lahko bi dodali še precej drobnih dokazov za obstoj ujevske različice dvoglasnika; na to bi kazali redki priimki *Tučman*, *Tucman*, *Dučman*, *Ducman* (verjetno tudi *Tuček*, *Tučič*, *Tučko*, *Dučič*, *Dučič*) in nekatere dvojice priimkov, kot so *Najvirt* : *Nauvirt*, *Lajtgeb* : *Lautgeb*, *Najzer* : *Nauzer*, priimek *Navrot* (iz nem. *neu* + *raut* (*reut*) ipd., med katerimi so tisti z *-aj-* številčno precej močnejši. Toda vsi ti drobci še niso dokaz za domnevo *Tavčar* = *Deutscher*.

Predno bi predlagal doslej zanemarjeno ali odklonjeno rešitev za razlago izvora priimka *Tavčar*, si oglejmo, v kakšni obliki so zastopani »Nemci« v današnjem slovenskem priimkovnem fondu. Frekvenco nad tisoč doseže samo priimek *Nemec* (*Nemček*, *Nemčič*, *Nemeček*, *Nemšak*; v Pomurju je po nekaj deset priimkov *Nemeš*, *Nemet*, *Nemeth* (madž.)); vendar *Nemec* lahko skriva v sebi vsaj tri izvore: vzdevek za nemega človeka (kot *Šepec*, *Gluhak*, *Gluhar*, *Slepec*, *Mutec* ipd.), etnonim *Nemec*, prevod katerega od številnih ostankov iz *Deutsch-*. Po nekaj sto Slovencev se piše *Dajčman*, *Dečman*, *Dešman*, *Dežman*, h katerim lahko prištejemo še maloštevilne »odkruške« s slovenskimi priponami, npr. *Dečnik*, *Dejčnak*, *Dejčnjak*, *Dečar*, *Dečov-*

nik, Dešnik, Dešnikar, Dežnak, Dežnik, Dežnikar (dežnik je lahko pomagal samo pri kakšni mladi predelavi). V ta krog vabi tudi priimek Deško (iz Tedesko), ki ga najdemo na Goriškem (prim. F. Bezlag, *Začasni seznam slovenskih priimkov*, SAZU, 1974). Sušnik omenja tudi priimek Dovečar (Dovečer), ki je precej razširjen na slovenskem vzhodu, in naj bi bil dejvska različica Tavčarja (Dovčar, Davčar). To pisano podoba naj dopolnijo še redki priimki Tajč, Tajčar, Tajčman, Dajč, Dajič, Daič, Dajčar, Dojčman, in nekaj takih, ki so ostali deloma pri nemškem pravopisu npr. Deuš, Deučer, Deučman.

Iz vse te gmote malofrekventnih in glasovno razkropljenih priimkov, ki pa vsi kažejo na slovensko-bavarsko substitucijo dvoglasnika (aj, ej, oj), se dviga od prvih zapisov glasovno najbolj čisti »Nemec« *Tavčar*, ki se s frekvenco nad 1300 uvršča v prvo stotino slovenskih priimkov. (Podatke mi je po ljudskem štetju 1971 posredoval P. Jakopin.) Toda ali lahko spričo

nezasedenosti različice *Davčar* brez pomsleka pristanemo na razlago *Tavčar* = *Deutscher*? Najbrž se bo le treba oprijeti zanemarljive domneve, da je *Tavčar* prvotno pravzaprav *tavšar*, ki je izkazan tudi v priimku *Menič*. K tej misli nas spodbujajo priimki *Tauš*, *Taušič* (*Tavš*, *Tavšič*) in manjkajoči priimek *Taušar*, ki se skriva v *Tavčarju* (menjava š-č je bila splošna). Tak priimek (po opraviilu, funkciji, poklicu človeka — mogel bi biti tudi vzdevek) so lahko dajali Slovenci na podlagi svoje ljudske izposojenke *tavšati*, ali Nemci po svojem glagolu *tauschen* (menjavati). Razlaga bi tudi ustrezala poklicu, ki so ga opravljali nekdanji *Tavčarji*, ki so tvorili in prenašali blago (*Gestrin*) in ga vsaj sprva verjetno bolj menjavali kot prodajali. Ker pa tako množični priimki niso mogli nastati le enkrat in na enem mestu, ni izvzeta možnost, da se je prvotni *Taušar* križal z *Deutscherjem* in da so priimek po ljudski etimologiji pozneje povezovali tudi s prebivalcem *Davč*.

F. Jakopin
Filozofska fakulteta v Ljubljani

JOHN LYONS: NOAM CHOMSKY*

Lyonsova knjiga obsega uvod, v katerem je na kratko orisano delovanje Chomskega in njegovo mesto v sodobni znanosti, poglavja *Sodobno jezikoslovje*, *Smotri in stališča*, v poglavju z naslovom *Bloomfieldovci* je podan kratek prikaz ameriškega jezikoslovnega strukturalizma, v poglavju *Cilji lingvistične teorije* pa so opisana nekatera stališča Chomskega v zvezi z nalogami in možnostmi jezikoslovne teorije. V poglavjih *Generativna slovnica: enostavni model*, *Slovnica fraznih struktur* in *Transformacijska slovnica* je nazorno predstavljena teorija generativne slovnice Chomskega. Poglavji *Psihološke implikacije generativne gramatike* in *Filozofija jezika in uma* obravnavata odnos Chomskega do nekaterih psiholoških in filozofskih problemov. V zaključnem poglavju so ovrednoteni dosežki Chomskega na področju jezikoslovja, psihologije in filozofije. Besedilu sta dodana kratek življenjepis Chomskega in komentirana bibliografija njegovih del.

* * *

John Lyons je profesor občega jezikoslovja na univerzi v Edinburgu. Najbolj znan je po knjigi *Uvod v teoretično jezikoslov-*

je (1968). Posebno pozornost posveča delom Chomskega, čeprav se z njim ne strinja povsem. Pričujoča knjiga je odlično uvodno čtivo za vsakogar, ki se želi podrobneje seznaniti s Chomskega deli.

Osrednji del Lyonsove knjige tvorijo poglavja, v katerih je konkretno prikazana formalizacija različnih teoretično možnih sistemov generativne slovnice, kot jo je podal Chomsky v *Sintaktičnih strukturah*, v poglavju *Trije modeli za opis jezika*.¹

Prav ta poskus formalizacije sistemov slovnicega opisa je najbolj izviren in morda najbolj trajen prispevek Chomskega sodobnemu jezikoslovju.

I. Model končnih stanj

Lyons poskuša najprej obrazložiti nekatere pojme in izhodišča, potrebna za razumevanje modelov za opis jezika.

* (Modern Masters; Ed. Frank Kermode, The Viking Press, Inc., New York, 1970)

¹ Tri modele za opis jezika tu podrobno navajam, ker v naši poljudni jezikoslovni literaturi še niso opisani.